

Halina Grzywacz

Funkcjonowanie bibliotek publicznych i niepublicznych szkół wyższych w aspekcie prawnym i normatywnym : zarys zagadnienia

---

Zeszyt Naukowy 4, 110-135

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Funkcjonowanie bibliotek publicznych i niepublicznych szkół wyższych w aspekcie prawnym i normatywnym. Zarys zagadnienia

Uczelnie wyższe są jednym z najważniejszych czynników kształtowania nowoczesnego społeczeństwa i głównym motorem rozwoju gospodarczego kraju. Dlatego utrzymanie dynamicznego rozwoju i polepszenie jakości kształcenia stało się wyzwaniem dla szkół wyższych w XXI w. Starają się one osiągnąć te kryteria, dorównać do poziomu europejskiego¹ i zaleceń unijnych między innymi poprzez:

- powszechność i dostępność do szkolnictwa wyższego,
- rozwój infrastruktury uczelnianej oraz dostęp do Internetu,
- kształcenie ustawiczne i e-learning,
- zmiany strukturalne w szkolnictwie.

Całość zagadnienia dopełniają przemiany ustrojowe, ekonomiczne, gospodarcze i demograficzne kraju. To w 1990 r. został przełamany monopol na uczelnie publiczne². Zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym z 1990 r., państwo zezwoliło na tworzenie niepublicznych szkół wyższych, a wraz z nimi bibliotek akademickich. Pierwsze uczelnie powstały w 1991 r. Od tego momentu jest to najbardziej rozwinięty system szkolnictwa niepublicznego w Europie. Te radykalne zmiany na rynku edukacyjnym spowodowały:

- zwiększenie liczby uczelni wyższych publicznych i niepublicznych,
- zwielokrotnienie liczby studentów,
- powstanie zjawiska konkurencyjności i atrakcyjności kierunków studiów,
- podwyższanie jakości kształcenia poprzez wykorzystanie najnowszych urządzeń informatycznych działających w sieci³.

---

¹ Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2010 r. zob.: www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm (01.06.2010).

² Ustawa z dnia 12 września 1990 o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 1990 Nr 65, poz. 385).

³ Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne z dnia 17 lutego 2005 r. (Dz.U. 2005, Nr 64, poz. 565), „ePolska – Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001–2006”, zob.: http://www.bip.gov.pl/_pliki/

W tej nowej rzeczywistości edukacyjnej swoje miejsce próbują odnaleźć biblioteki akademickie m.in. poprzez:

- dobrą organizację pracy według najnowszych tendencji,
- znajomość przepisów prawnych, normalizacyjnych i zaleceń międzynarodowych,
- organizacji bibliotekarskich,
- sprawną działalność i jakość usług edukacyjnych⁴.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest przegląd najważniejszych przepisów prawnych obowiązujących biblioteki szkół wyższych. Ustawodawstwo biblioteczne jest niezwykle rozproszone w przepisach prawnych różnych ministerstw i instytucji branżowych. Istnieje wiele źródeł drukowanych oraz elektronicznych, stąd bibliotekarzom niezmiernie trudno jest odnaleźć się w gąszczu stosownych ustaw, przepisów i rozporządzeń.

1. Akty prawa około bibliotecznego

Statut prawny bibliotek szkół wyższych regulują przepisy szkolnictwa wyższego oraz najważniejsza dla bibliotek Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach⁵, w której w art. 4 ust. 1–2 (U. o bibl.) określono przepisy i zadania ogólne wszystkich bibliotek:

- 1) gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie, ochrona materiałów bibliotecznych,
- 2) obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej, a także

---

ePolska.pdf. (09.02.2006); Ministerstwo Nauki i Informatyzacji. Strategia Informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej – ePolska na lata 2004–2006, zob.: http://www.zporr.dolnyslask.pl/zal/opis/strategia_informatyzacji_ePolska.pdf. (09.02.2006); Ministerstwo Nauki i Informatyzacji, „Strategia kierunkowa rozwoju informatyzacji Polski do roku 2013 oraz perspektywiczna prognoza transformacji społeczeństwa informacyjnego do roku 2020”, zob.: http://www.mnii.gov.pl/mnii/_gALLERY/10/67/10674.pdf. (09.02.2006). Dokument jest częścią Narodowego Planu Rozwoju 2007–2013. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji, „Strategia Państwa Polskiego w dziedzinie mediów elektronicznych na lata 2005–2020”, zob.: http://www.mk.gov.pl/docs/strategia_mediuw_elektronicznych.pdf. (09.02.2006). Dokument rekomendowany w dniu 11 października 2005 r. przez Radę Ministrów do przekazania nowemu rządowi, „Cele Polskiej Biblioteki Internetowej”, zob.: http://www.pbi.edu.pl/opbi_celepbi.html (09.02.2006).

⁴ A. Radwański, *Biblioteki akademickie w społeczeństwie informacyjnym w świetle dokumentów rządowych* [w:] *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce: potencjał, możliwości, potrzeby*, materiały konferencyjne: Konferencja Naukowa z okazji 50-lecia Akademii Techniczno-Rolniczej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, 5–17 maja 2002 r., Bydgoszcz 2002, s. 37–42.

⁵ Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U z 1997 Nr 85, poz. 539).

współdziałanie z archiwami w tym zakresie. Do zadań bibliotek może ponadto należeć prowadzenie działalności bibliograficznej, dokumentacyjnej, naukowo-badawczej, wydawniczej, edukacyjnej, popularyzatorskiej i instrukcyjno-metodycznej.

Natomiast (art. 12) stanowi: „Zadania, organizację oraz szczegółowy zakres działania biblioteki wchodzącej w skład innej jednostki organizacyjnej określa regulamin nadany przez kierownika tej jednostki”. Rozdz. 6 art. 21 (U. o bibl.) jest poświęcony wyłącznie bibliotekom naukowym, w którym określone zostały ich zadania: „Biblioteki naukowe służą potrzebom nauki i kształcenia, zapewniają dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierających wyniki badań naukowych. Prowadzą również działalność naukowo-badawczą w zakresie bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, a także w zakresie obsługiwanych przez nie dziedzin nauki”. W p. 2, poz. 2 tego art. ustawa określa charakter biblioteki uczelnianej: „Do bibliotek naukowych należą biblioteki, których organizatorami są szkoły wyższe”. Ustawa ta także wskazuje, kto jest jej organizatorem (art. 8 p. 2) i jakie są jego zobowiązania wobec biblioteki (art. 9): „Organizator ma zapewnić warunki działalności i rozwoju biblioteki odpowiadające jej zadaniom oraz zapewnić: lokal, środki na wyposażenie, prowadzenie działalności bibliotecznej, zwłaszcza na zakup materiałów oraz na doskonalenie zawodowe pracowników”.

Art. 13 p. 1–4 w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym, określając zadania uczelni (kształcenie studentów, prowadzenie badań naukowych, rozwojowych i świadczenia usług badawczych na rzecz przemysłu, regionu, nauki, ma kształcić i promować kadry nauki, kultury narodowej i techniki), w p. 5 wyraźnie wskazuje, że ma ona upowszechniać i pomnażać osiągnięcia nauki między innymi poprzez gromadzenie i udostępnianie zbiorów bibliotecznych i informacyjnych. Zatem każda szkoła wyższa musi posiadać bibliotekę, która, zgodnie z art. 88 p. 1 (p.o.sz.w.), jest podstawą systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni. Ustawa (p.o.sz.w.) odnosi się do zadań i funkcji biblioteki oraz dostępności do jej zbiorów dla pracowników, doktorantów i studentów uczelni, które określa statut (Art. 143). Według sugestii Bolesława Howorki⁶, w przepisach wykonawczych do statutu

---

⁶ L. Biliński, *Biblioteki i bibliotekarze w wyższych szkołach zawodowych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 6, s. 36–37; tenże, *Kwalifikacje bibliotekarzy: kształcenie, urlopy. Awans zawodowy* [w:] L. Biliński, *Prawo biblioteczne na co dzień*, Warszawa 2006, s. 183–190; U. Franas-Mirowska, *Organizacja i zarządzanie bibliotek akademickich w kontekście zmian w szkolnictwie wyższym – refleksje ogólne*, „Warsztaty Bibliotekarskie”, wrzesień 2007, nr 2–3 (22/23), zob.: <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2007/2-3/070202.htm>. (04.02.2008); R. Golat, *Szczególne uwarunkowania prawne bibliotek uczelnianych (szkół wyższych)*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 5, s. 14–15; B. Howorka, *Biblioteka główna uczelni i ustawy o szkołach wyższych*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 2, s. 7–10; tenże, *O statusie prawnym biblioteki – zakładu publicznego*, „Bibliotekarz”, 2004, nr 3, s. 16–19; tenże, *Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym o bibliotekach i biblioteka-*

uczelnia powinny znaleźć się zapisy dotyczące zasad korzystania z uczelnianego systemu biblioteczno- informacyjnego, określenie i uzupełnienie nazwy „biblioteka”, zadania biblioteki oraz regulamin organizacyjny biblioteki. Ponieważ, zgodnie z art. 12 Ustawy o bibliotekach, każda biblioteka musi posiadać statut lub – w przypadku bibliotek szkół wyższych – regulamin. Jako jednostka organizacyjna uczelnia świadczy usługi biblioteczne na rzecz użytkowników i dlatego musi być sprzymierzeńcem osób uczących się i podwyższających swoje kwalifikacje.

W p. 3 art. 88 istnieje zapis dotyczący warunków i trybu powoływania dyrektora biblioteki uczelnianej, który, zgodnie z art. 61 p. 7, uczestniczy w posiedzeniach senatu uczelni z głosem doradczym.

Zgodnie z Art. 108 p. 4 biblioteka może również realizować zadania dydaktyczne dla czytelników (szkolenia w ramach przysposobienia bibliotecznego) oraz prowadzić badania naukowe, ponieważ zatrudnia bibliotekarzy dyplomowanych, którzy mają prawa nauczycieli akademickich. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego⁷ reguluje proces nabywania uprawnień bibliotekarza dyplomowanego. Prawo o szkolnictwie wyższym reguluje również czas i warunki pracy, stanowiska oraz wynagrodzenia pracowników (art. 130 i 151), a także uprawnienia do wysokości urlopu (Art. 133).

Przy bibliotece, zgodnie z art. 3 ust. 88, istnieje Rada biblioteczna, która jest organem opiniodawczym rektora. Podobną informację na temat rady zawiera Ustawa o bibliotekach (Art. 15): „Przy bibliotece może działać rada biblioteczna lub inny organ o charakterze doradczym i opiniodawczym, na zasadach określonych w statucie”.

W dziale III Prawa o szkolnictwie wyższym znajdują się zapisy poświęcone pracownikom działalności podstawowej niebędącym nauczycielami akademickimi. Zgodnie z artykułami działu III, bibliotekarze są pracownikami działalności podstawowej i realizują zadania podstawowe uczelni. Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu określono warunki, jakie musi spełniać osoba zatrudniona na stanowisku starszego bibliotekarza, starszego dokumentalisty i kustosa⁸,

---

rzach, „Bibliotekarz”, 2007, nr 3 s. 2–6; K. Jazdon, *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 2, s. 21–24.

⁷ T. Nycz, *Pozycja pracownicza bibliotekarzy dyplomowanych*, zob.: <http://prawo-pracy.pl> (04.02.2008); Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Dz.U. 2006 nr 155 poz. 1112); Informacja o trybie pracy Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej z wykazem lektur zob.: http://www.mnisw.gov.pl/mein/index.jsp?place=Menu08&news_cat_id=954&layout=2 (04.02.2008).

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie określenia kwalifikacji zawodowych, jakie powinna posiadać osoba zatrudniana w uczelni na stanowisku kustosa biblio-

a także warunki wynagradzania za pracę, które także reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu⁹. Niestety niektóre informacje w Prawie o szkolnictwie wyższym są nieprecyzyjne wobec tej grupy pracowników, wzbudzają szereg wątpliwości¹⁰, ale prawdopodobnie w nowym projekcie prawa o szkolnictwie wyższym niedomówienia zostaną wyjaśnione.

2. Otoczenie prawne bibliotek

W Polsce regulacje prawno autorskie są opracowane zgodnie z międzynarodowymi traktatami dotyczącymi ochrony własności intelektualnej, ochrony praw autorskich osobistych i majątkowych. W artykule uwaga skupiona została przede wszystkim na polskich przepisach prawnych.

2.1. Przepisy międzynarodowe

1. Konwencja berneńska (najważniejszy akt prawa autorskiego o ochronie dzieł literackich i artystycznych, który Polska ratyfikowała w 1935 r.)¹¹;
2. Konwencja paryska (dotycząca ochrony własności przemysłowej)¹²;
3. Światowa Organizacja Handlu, której Polska jest współzałożycielem (WTO);
4. Polska ratyfikowała porozumienie w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej TRIPS z dniem 1 stycznia 2000 r.;
5. Porozumienie TRIPS (ustanawiające standardy ochrony pełnego zakresu prawa własności intelektualnej; prawa autorskie, znaki firmowe, projekty przemysłowe, tajemnice handlowe i oznaczenia geograficzne)¹³;

---

tecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty z dnia 20 maja 2005 r. (Dz.U. 2005 Nr 101 poz. 844); L. Biliński, *Kwalifikacje bibliotekarzy...*, *op. cit.*, s. 183–190.

⁹ L. Biliński, *Nowe stawki wynagrodzenia bibliotekarzy zatrudnionych w uczelniach publicznych*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 5, s. 29–31; Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 22 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2006 Nr 251 poz. 1852).

¹⁰ B. Howorka, *Ustawa Prawo o szkolnictwie...*, *op. cit.*, s. 5.

¹¹ Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie 13 listopada 1908 r. i w Rzymie 2 czerwca 1928 r. (Dz.U. 1935, Nr 84 poz. 515) http://pl.wikisource.org/wiki/Konwencja_berne%C5%84ska_o_ochronie_dzie%C5%82_literackich_i_artystycznych (04.02.2008).

¹² Konwencja Paryska o ochronie własności przemysłowej z dnia 20 marca 1883 r., tzw. akt sztokholmski tej konwencji z 14 lipca 1967 r. ratyfikowany został przez Polskę w 1975 roku.

¹³ TRIPS – Porozumienie w Sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej stanowiące załącznik do Porozumienia Ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO) podpisane w Marakeszu w 1994 r.; E. Ciałkowska, *Wybrane problemy własności intelektualnej*, [dokument elektroniczny], „EBIB – Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy”, 2002, nr 4(33), s. 3, zob.: <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/cialkowska.php> (04.02.2008)

6. Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO) – traktat dotyczący wymogów ochrony prawa autorskiego;
7. Traktat o artystycznych wykonaniach i fonogramach. Obydwa polska ratyfikowała w 2003 r.)¹⁴;
8. Dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich¹⁵.

2.2. Polskie przepisy

Biblioteki uczelni wyższych publicznych i niepublicznych opierają się nie tylko na podstawowych aktach prawa bibliotecznego, ale coraz większy wpływ na ich pracę mają ustawy tworzące otoczenie prawne bibliotek. Są one szczególnie ważne przy wykorzystywaniu nowych technologii. Istotną podstawą prawną w działalności biblioteki, szczególnie na polach internetowych, są m.in. ustawy o ochronie danych osobowych, o ochronie baz danych, ustawa o prawie autorskim, ustawa o dostępie do informacji publicznej czy kodeks cywilny¹⁶.

Ustawa o języku polskim¹⁷

Zarówno w ustawie o języku polskim, jak i ustawie prawo o szkolnictwie wyższym (Art. 244) jest mowa o używaniu języka polskiego jako języka urzędowego i wykładowego. Jest on również wymagany na egzaminach i w pracach dyplomowych, chyba że kierunek studiów (Art. 164) zezwala na prowadzenie zajęć, egzaminów i prace dyplomowe w języku obcym. Biblioteki jako instytucje publiczne mają obowiązek ochrony języka, który (Art. 3 u. o j.p.) polega na „dbaniu o poprawne używanie języka i doskonaleniu sprawności językowej użytkowników, przeciwdziałaniu jego wulgaryzacji, szerzeniu wiedzy o nim i jego roli w kulturze, upowszechnianiu szacunku dla regionalizmów i gwar”.

---

¹⁴ Konwencja o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej z dnia 14.07.1967 r. z siedzibą w Genewie WIPO + Word Intellectual Property Organization; B. Szczepańska, *Dyskusja nad przyszłością światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO)*, „Bibliotekarz”, 2004, nr 12, s. 14–15.

¹⁵ Dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich (Dyrektywa z 1991 r. dotycząca ochrony programów komputerowych, 1993 – dotycząca przekazu satelitarne go i rozpowszechniania kablowego, 1996 – o prawnej ochronie baz danych, 2001 – dotycząca harmonii niektórych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym. Unia Europejska jest administratorem traktatów i pośrednikiem we wszelkich negocjacjach z WTO).

¹⁶ Jeśli nie znajdujemy wypowiedzi prawnych w ustawach bibliotecznych i około bibliotecznych, wówczas korzystamy z Kodeksu cywilnego; Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93) z późn. zm.

¹⁷ Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim.(Dz.U. 1999 Nr 90 poz. 999) z późn. zm.

Ustawa o ochronie danych osobowych¹⁸

Obowiązujące przepisy ustawy o ochronie danych osobowych wymagają od osób prawnych przetwarzających dane osobowe określonych zachowań. Za dane osobowe uważane są wszelkie informacje dotyczące tożsamości osób (art. 6 ust. 1–2) umożliwiające ich identyfikację. W obrębie uczelni tworzonych jest wiele baz danych osobowych dla studentów, osób zatrudnionych, osób korzystających z zasobów uczelni, które wymagają zbierania, utrwalania, przechowywania i opracowania. Wszystkie te działania muszą być prowadzone zgodnie z ustawą (art. 23 ust. 1 pkt. 5), która mówi, iż nie wolno naruszać praw i wolności osób, których te dane dotyczą. Uczelnia, w myśl ustawy, jest administratorem danych, toteż musi przestrzegać (art. 32 ust. 1) prawa osób objętych bazą danych i gromadzić tylko te informacje, na które zgodę wyrażają zainteresowani oraz te, które są niezbędne dla potrzeb uczelni. Administrator (uczelnia) jest zobowiązany do zastosowania środków technicznych i organizacyjnych, które zapewnią ochronę danych w czasie ich przetwarzania, do których nie będą mieć dostępu osoby nieupoważnione.

Biblioteki również gromadzą dane czytelników, które są potrzebne do zabezpieczenia zbiorów przed kradzieżą, do egzekwowania zwrotów, badań czytelnich i statystycznych. Informacje o czytelnikach są uzyskiwane zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Kultury i Generalnym Inspektorem Ochrony Danych Osobowych¹⁹. Jako biblioteka uczelniana (jednostka organizacyjna uczelni) musi ona przestrzegać ochrony danych osobowych swoich czytelników. Zobowiązana jest (rozdz. 5 ustawy) do zastosowania środków technicznych i organizacyjnych w celu ich ochrony, wyznaczenia osób do obsługi systemu przetwarzania danych oraz przygotowania systemu i kontroli użytkowania danych. Dlatego nikt nie powinien mieć dostępu do kartoteki czytelników tylko dyżurujący bibliotekarz²⁰. (Kartoteka jest przedmiotem ochrony danych osobowych). Zgodnie z przepisami, urządzenia i systemy informatyczne służące do przetwarzania danych osobowych zasilane energią elektryczną w przypadku awarii powinny być zabezpieczone przed utratą danych, a także sporządzone kopie zapasowe danych i odpowiednio zabezpieczone.

Ustawa o ochronie baz danych²¹

Polska, przystępując do UE, dostosowała się do dyrektywy z dnia 11 marca 1996 r. dotyczącej ochrony baz danych²². Toteż, dnia 27 lipca 2001 r. powstała

---

¹⁸ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 1997 Nr 133 poz. 883) z późn. zm.

¹⁹ Na podstawie – Pisma GODO z dnia 31 października 2000 r.

²⁰ L. Biliński, *Ochrona danych osobowych w bibliotekach*, „Bibliotekarz”, 2000, nr 11, s. 20; B. Howorka, *Biblioteki wobec ustawy o ochronie danych osobowych*, „Bibliotekarz”, 1999, nr 7–8, s. 14; tenże, *Ustawa o ochronie danych osobowych i obowiązki bibliotek uczelnianych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 11, s. 2, 18.

²¹ Ustawa o ochronie baz danych z dnia 27 lipca 2001 r. (Dz.U. 2001 Nr 128 poz. 1402).

ustawa o ochronie baz danych. W myśl tej ustawy (art. 2 ust. 1 pkt. 1) baza danych „to zbiór danych jakichkolwiek innych materiałów, elementów zgromadzonych według określonej systematyki lub metody, indywidualnie dostępnych w jakikolwiek sposób, w tym środkami elektronicznymi, wymagający istotnego, co do jakości i ilości nakładu inwestycyjnego w celu sporządzenia weryfikacji lub prezentacji jego zawartości”.

Bazy danych mogą być postrzegane na kilka sposobów. Zgodnie z ustawą o prawie autorskim, są to utwory mające lub niemające twórczego charakteru. Przedmiotem ochrony będą utwory o twórczym, indywidualnym charakterze np. zbiory prac, antologie, zestawienia itd.²³. W bibliotece twórcze bazy danych to np. bazy bibliograficzne prac naukowych, czasopism (...) Takie bazy na użytkowanie wymagają zezwolenia twórcy. W przypadku twórczych baz danych, sporządzanych przez pracowników biblioteki, zgodnie z prawem autorskim, prawa do niej przysługują bibliotece. Podmiot, który jest zainteresowany taką bazą powinien albo zawrzeć z biblioteką umowę licencyjną, albo nabyć prawa majątkowe. Jeśli twórcza baza danych jest zamówiona przez bibliotekę z zewnątrz, wówczas biblioteka musi nabyć prawa autorskie, zgodnie z treścią umowy od wykonawcy realizacji. Prawo autora baz danych ma charakter czasowy i wynosi 15 lat od momentu sporządzenia lub publicznego udostępnienia. Jeśli właściciel praw autorskich czy majątkowych do bazy dokona jej zmiany lub modyfikacji w ciągu obowiązujących 15 lat, czas ochrony bazy liczy się od nowa. Dlatego wiele baz istniejących w sieci internetowej może korzystać z ciągłej ochrony²⁴. Taką bazą w postaci elektronicznej można nazwać bibliotekę elektroniczną wirtualną, zdigitalizowane repozytoria itp. „Baza danych” może być objęta ochroną *sui generis* i nie może być przejmowana w całości lub części przez użytkownika do własnych zasobów. Ochrona *sui generis* prawa autorskiego obejmuje także samą stronę www biblioteki wirtualnej.

Bazy niemające twórczego charakteru to np. bazy statystyczne, książki adresowe, zestawienia zrealizowanych zakupów itp., które wymagają pewnego nakładu inwestycyjnego w celu ich opracowania, przygotowania, nabywają praw ochrony w myśl ustawy.

---

²² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 96/9/WE z dnia 11 marca 1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz.U. L 77 z 27 marca 1996 r. s. 20–28).

²³ B. Jewula, S. Stanisławska-Kloc, *Biblioteczne bazy danych jako przedmiot prawa autorskiego*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej”, 1999, nr 2(74), s. 60–70.

²⁴ R. Gola, *Bazy danych a działalność bibliotek – kontekst prawny*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 2, s. 20–22; tenże, *Zasady elektronicznego udostępniania danych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 5, s. 11; M. Krajewski, *Umowy licencyjne w polskim prawie cywilnym*, „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informatyczny dla Bibliotekarzy”, [dokument elektroniczny] maj 2002, nr 5(34): <http://bib.oss.wroc.pl/2002/34/krajewski.php> (04.02.2008).

Prawo autorskie w bibliotece²⁵

Przepisy prawno-autorskie mają ogromny wpływ na działalność bibliotek i ich usługi. Prawo autorskie w Polsce zostało opracowane zgodnie z treściami prawa autorskiego UE i wielokrotnie modyfikowane. Ostatnio w dniu 9 maja 2007 r. uchwalona została ustawa zmieniająca ustawę o prawie autorskim i prawach pokrewnych, uwzględniająca dyrektywę 2004/48/WE Parlamentu Europy i Rady w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej²⁶. Więcej informacji na temat tej ustawy znajduje się na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pt. „Strategia działań na rzecz ochrony praw autorskich i praw pokrewnych” w 2007 r.²⁷. Po raz pierwszy poruszono w niej problem nieuprawnionego powielania cudzych opracowań naukowych z naruszeniem ustawy prawa autorskiego i praw pokrewnych.

Na temat normalizacji niektórych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym w Polsce i na świecie powstało wiele prac drukowanych, w czasopiśmie, materiałach pokonferencyjnych i czasopiśmie o dostępie elektronicznym²⁸. Ustawę o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 1994 r. wielokrotnie modyfikowano, dostosowując ją do dyrektyw UE. Nowelizacja ustawy o prawie autorskim z 2004 roku poszerzyła zakres licencji dla bibliotek poprzez wprowadzenie nowego uprawnienia, a także zmodyfikowała treść dotychczasowych uprawnień. Biblioteki nabyły prawo do: udostępniania nieodpłatnego, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarzy utworów rozpowszechnionych (a więc nie tylko opublikowanych); sporządzania lub zlecenia

---

²⁵ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. (tekst jedn. Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83).

²⁶ Dyrektywa 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektualnej. Ustawa dokonała ujednoczenia w znacznym stopniu środków cywilnoprawnych, stosowanych w przypadku naruszeń tych praw. Art. 18 ust. 1 dyrektywy przewiduje, że trzy lata po terminie jej wdrożenia, który upłynął w dniu 29 kwietnia 2006 r., każde państwo członkowskie przedłoży Komisji Europejskiej sprawozdanie z wprowadzenia dyrektywy w życie: <http://www.mk.gov.pl/> (04.02.2008).

²⁷ Strategia działań na rzecz ochrony praw autorskich i praw pokrewnych, <http://www.mk.gov.pl/> (04.02.2008).

²⁸ L. Biliński, *Udostępnianie zbiorów w tym: przepisy prawa autorskiego, odpłatne i nieodpłatne usługi biblioteczne* [w:] tenże, *Prawo biblioteczne na co dzień, op. cit.*, s. 142–165, 174–179; T. Grzeszczak, *Działalność biblioteki w świetle postanowień ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r.*, „Rocznik Biblioteki Narodowej”, t. XXXII, 1996, s. 111; S. Stanisławska-Kloc, *Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa*, III Konferencja Naukowa: Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt, Wrocław 12–14 grudnia 2005 [w:] „EBIB” [dokument elektroniczny], nr 12, Materiały konferencyjne: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?e> (04.02.2008); P. Włodarczyk, P. Picheta, P. Miodunka, *Dokumenty elektroniczne na nośnikach optycznych w polskich bibliotekach naukowych, ochrona, przechowywanie, udostępnianie, zagadnienia prawne*, „Zagadnienia Informacji Naukowej”, 2005, nr 1, s. 81–94.

sporządzania egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów; udostępniania zbiorów dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie bibliotek – to nowość w prawie polskim. Ustawa została znowelizowana ponownie w 2004 r., zgodnie z dyrektywami unijnymi o prawie autorskim w społeczeństwie informacyjnym²⁹. Celem dyrektywy jest stworzenie ogólnych i elastycznych norm prawnych wspierających rozwój społeczeństwa informacyjnego w Europie. W dobie tworzenia bibliotek cyfrowych, tworzenia cyfrowych zasobów bibliotecznych licencja ta odgrywa bardzo istotną rolę. Oznacza to, że biblioteki, zgodnie z art. 100 (u o pr. aut.) mogą korzystać w wymieniony powyżej sposób z utworów i przedmiotów praw pokrewnych bez konieczności uzyskania zgody podmiotu uprawnionego z tytułu prawa autorskiego.

Zamiarem Autorki jest zwrócenie uwagi na informacje o współczesnych wyzwaniach prawa autorskiego, które powstają w trakcie wykorzystywania nowych technologii. Zgodnie z zapisami ustawy, każdy autor ma wyłączne prawo osobiste do swojego utworu oraz prawo do pozyskiwania korzyści majątkowych za każdym razem, gdy jest on publikowany. Ustawa ta dopuszcza jednak odstępstwa od tego monopolu autorskiego i zezwala na licencje ustawowe, które przeznaczone są nie tylko na użytek osób fizycznych, ale również i instytucji. Ten rodzaj użyczenia nazywamy dozwolonym użytkowaniem chronionych utworów (art. 23 ust. 2)³⁰. Udogodnienie to pozwala na zwielokrotnianie utworów pod warunkiem, że nie ma to znaczenia gospodarczego. Wprowadzenie dozwolonego użytku ułatwia dostęp do zasobów kultury i sztuki. Najważniejszy dla bibliotek jest zapis w art. 28 ust. 3, który rozszerza jeden z przypadków dozwolonego użytku publicznego i nazwany jest przywilejem bibliotecznym³¹. Przypadki dozwolonego użytku przysługują również osobom niepełnosprawnym (art. 33–35). Z akademickiego punktu widze-

---

²⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego oraz Rady z dnia 22 maja 2001 r., nr 2001/29/EC w sprawie harmonizacji określonych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym [w:] O. J. L, nr 167, s. 110 i n.; B. Szczepańska, *Dyrektywa w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym. Implikacje dla bibliotek*, „Bibliotekarz”, 2004, nr 2, s. 8–11.

³⁰ R. Golat, *Uwarunkowania prawne działalności reprograficznej, prowadzonej przez biblioteki*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 3, s. 4–8; B. Howorka, *Dozwolony użytek chronionych utworów*, „Bibliotekarz”, 2002, nr 9, s. 10; tenże, *Dozwolony użytek chronionych utworów w znowelizowanej ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Bibliotekarz”, 2005, nr 2, s. 21; tenże, *Prawo autorskie w działalności bibliotekarskiej*, Warszawa 1997, s. 17, 35. A. Matlak, *Działalność bibliotek w świetle nowych regulacji z zakresu prawa autorskiego*, „EBIB” [dokument elektroniczny], 2004: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/534/matlak.php> (04.02.2008); M. du Vall, *Dozwolony użytek utworów i sieci komputerowe [w:] Użytkownicy informacji elektronicznej, Materiały Edukacyjne Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*, Kraków 2001, s. 19–22.

³¹ B. Howorka, *Prawo autorskie...*, *op. cit.*, s. 17; tenże, *Co wolno bibliotece? O art. 28 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Bibliotekarz”, 2006, nr 3, s. 12–16; tenże, *Dozwolony użytek...*, *op. cit.*, s. 21–22.

nia nowe technologie informacyjne stwarzają bibliotekom warunki do poprawy świadczonych usług i wprowadzenia nowoczesnych rozwiązań. Dzięki temu naukowcy i studenci uzyskują dostęp do światowych zasobów badań naukowych, a dzięki digitalizacji biblioteki udostępniają światu swoje najcenniejsze skarby.

Niestety biblioteki i bibliotekarze jako pośrednicy w dostępie do wiedzy napotyka wiele przeszkód. Jest rzeczą zrozumiałą, że, aby realizować swe zadania nie mogą oni działać w pojedynkę. Muszą współpracować zarówno na forum krajowym, jak i międzynarodowym, co umożliwi wymianę doświadczeń oraz daje szansę na zaistnienie w sieci internetowej. Jeśli nawet biblioteka naukowa wydaje rocznie ogromne sumy pieniędzy na dostęp do najnowszych zasobów wiedzy, którymi są przede wszystkim naukowe i techniczne czasopisma elektroniczne, to i tak nigdy nie ma gwarancji, czy wydawnictwo jako właściciel praw autorskich majątkowych nie cofnie pozwolenia na ich wykorzystanie. Działając w rozproszeniu, biblioteki zbyt często powielają w Internecie te same dokumenty, a z powodów finansowych mają ograniczony dostęp do wspomnianych czasopism elektronicznych i innych zasobów w sieci. Dlatego tworzy się nowy rodzaj polityki bibliotecznej, który ma przede wszystkim na uwadze dobro użytkownika. Temat polityki bibliotecznej, jej roli w organizacji i użytkowaniu zasobów szeroko omawia w swoim artykule Tadeusz Zarzębski³². Biblioteki, łącząc się w grupy, określają zasady współpracy, które dotyczą między innymi jednolitych zasad opracowania zbiorów i udostępniania ich³³. Pracując w korporacjach, uczestnicząc we wspólnych programach digitalizacji zasobów, biblioteki pomniejszają swe koszty digitalizacji, wymieniają doświadczenia, a użytkownik ma ułatwiony dostęp do katalogów online, do elektronicznych publikacji, podręczników, prac naukowych czy literatury pięknej³⁴.

Każdy ma zagwarantowany dostęp do wiedzy i może korzystać z osiągnięć nauki, lecz, mimo zapisów konstytucyjnych i przepisów prawnych, istnieją bariery, które jednak często nie pozwalają wejść w posiadanie tych zasobów. Jak wspomniano, tworzenie wiedzy jest kosztowne, za użyczenie jej należy zapłacić – jest to najdroższy produkt XXI wieku, a najbardziej doniosłe i przydatne informacje chronione są przed użytkownikami.

---

³² T. Zarzębski, *Polityka biblioteczna, czyli sztuka rządzenia sprawami bibliotecznymi*, „EBIB” [dokument elektroniczny], 2001, nr 6(24): <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/24/zarzewski.html> (04.02.2008).

³³ J. Barta, R. Markiewicz, *Co wolno bibliotekom? Biblioteki a nowe prawo autorskie*, „Bibliotekarz”, 1995, nr 6, s. 6–12; B. Bednarek-Michalska, *Wolny dostęp do informacji wiedzy czy wykluczenie edukacyjne? Trendy światowe a Polska*, „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2005, nr 2: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/michalska.php> (04.02.2008); R. Gola, *Nowe zasady odpowiedzialności cywilnej z zakresu prawa własności intelektualnej*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 12, s. 21–22.

³⁴ K. Majerska, *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*, Warszawa 2007, s. 316–317.

Stąd to między innymi na rzecz społeczeństwa otwartego w 1999 r. powstała fundacja eIFL –IP (Elektronic Information for Libraries) i program fundacji eIFL.net³⁵. Jego zadaniem jest prawna ochrona bibliotek krajów rozwijających się należących do eIFL.net. Specjaliści z zakresu prawa autorskiego współpracują z tymi krajami (ok. 50), do których należy także Polska. Propagują przepisy prawa autorskiego w dobie nowych technologii cyfrowych oraz promują dostęp do wiedzy.

Jak widać, na pracę bibliotek związaną z zapisywaniem, udostępnianiem, przechowywaniem, kopiowaniem, archiwizowaniem, tworzeniem cyfrowych baz danych i rozpowszechnianiem ich w postaci cyfrowej mają wpływ przede wszystkim przepisy prawa autorskiego i praw pokrewnych. Zwraca się uwagę na dwie strony zainteresowane przepisami i ochroną prawa autorskiego. Z jednej strony autorzy, wydawcy i producenci, z drugiej –użytkownicy. Całością tego zjawiska zainteresowani są bibliotekarze, którzy pełnią niejako rolę pośredników między obydwiema stronami. W trakcie użytkowania zasobów wiedzy pojawiają się liczne trudności, które ograniczają dostęp do informacji, tworzenie baz i bibliotek cyfrowych zawierających zasoby naukowe, kolekcje kultury, dziedzictwa regionu, narodu i świata. Przede wszystkim został wydłużony okres ochrony praw autorskich do lat 70 od śmierci twórcy. Nastąpiło ograniczenie domeny publicznej. Zapis ten ma znaczenie przy tworzeniu bibliotek cyfrowych, ponieważ jej twórcy muszą uzyskać zgodę właściciela praw autorskich na publikację określonych treści. Zjawisko to nie tylko opóźnia czas publikacji dzieła, co więcej, sprzeciw właściciela praw powoduje powstawanie luk w prezentacji piśmiennictwa, tzw. czarnych dziur XX w.³⁶. Należy również sprawdzić, czy właściciel praw majątkowych nie przekazał uprawnień do utworu innej osobie. W przypadku braku osoby uprawnionej, zainteresowany i tak musi zawrzeć stosowną umowę z organizacją zbiorowego zarządzania (np. ZAIKS, KOPIPOL).

Każda polska uczelnia wyższa ma obowiązek notowania publikacji swoich pracowników. Przeważnie powstają jedynie bibliografie publikacji pracowników, a przecież nic nie stoi na przeszkodzie, by obok opisu bibliograficznego pojawiały się pełne teksty dokumentów wytworzonych przez daną instytucję naukową. Zgodnie z przepisami, autorskie prawa majątkowe do utworów, które powstały w wyniku działalności naukowej lub badawczej pracowników zwykle stają się własnością uczelni. Prawa autorskie do publikacji wydanych w wydawnictwie

---

³⁵ www.eifl.net (04.02.2008); „EIFL-IP Rzecznictwo w sprawie dostępu do wiedzy: prawo autorskie a biblioteki” [w:] „Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy”: http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/pol_tpm-pdf/downloadFile/file/file?nocache=1180333759.29 (04.02.2008).

³⁶ S. Stanisławska-Kloc, *Prawo autorskie...*, op. cit., s. 13; *Wokół problemów domeny publicznej czarnej dziury XX wieku*, [dokument elektroniczny]: <http://prawoVagla.pl/node/7669> (20.01.2008).

uczelnianym przechodzą na wydawnictwo i stają się własnością uczelni³⁷. W przepisach prawa o szkolnictwie wyższym (art. 126 ust. 3) istnieje informacja na temat przywłaszczenia sobie autorstwa, badań naukowych lub jakiegokolwiek innego sposobu naruszenia cudzych praw autorskich przez pracownika uczelni. W takim przypadku rektor na podstawie orzeczenia winy przez opinie rzecznika dyscyplinarnego i komisji dyscyplinarnej uczelni (art. 144 ust. 3 pkt. 1–5) może rozwiązać stosunek pracy z mianowanym nauczycielem akademickim. Podobnie przedstawia się sytuacja z pracami bibliotekarzy na rzecz biblioteki i uczelni. Jeśli pracownik opracował publikację na rzecz biblioteki, prawa do niej posiada biblioteka.

W myśl przepisów prawa autorskiego, wydawca (wydawnictwo uczelniane) posiada dwa rodzaje praw pokrewnych: prawo do pierwszych wydań oraz prawo do wydań naukowych i krytycznych (art. 50 ust. 1–2)³⁸.

4. Prawo autorskie a umowy i licencje

Biblioteki, w tym także biblioteki uczelniane, dostęp do internetowych baz danych, czasopism elektronicznych i książek muszą otrzymywać drogą umów i licencji, ponieważ tego rodzaju produkt stał się komercją. Elektroniczne, pełnotekstowe wersje czasopism naukowych dostępne w sieci internetowej w postaci baz danych stanowią nowe narzędzie w pracy naukowej. Ułatwiają i przyspieszają pracę, automatyzując dostęp do literatury naukowej. Takie pełnotekstowe bazy danych udostępniane są bibliotekom na podstawie umów licencyjnych. (Dostęp do nich przez użytkownika może następować tylko na terenie biblioteki ze specjalnie przygotowanych komputerów. Ponadto, pracownicy naukowcy mają dostęp do baz z komputerów mieszczących się na terenie całej uczelni poprzez identyfikację hasła i adresu IP komputera. Dostęp dla potencjalnego użytkownika spoza biblioteki jest więc niemożliwy). Według S. Stanisławskiej-Kloc, „umowa stanowi dwustronną czynność prawną, do której ważności potrzebne jest złożenie oświadczeń woli przez dwie osoby, to znaczy przez podmiot prawa autorskiego oraz nabywcę praw. Właściciel praw autorskich zezwala na wykorzystanie utworu na określonych polach eksploatacji”. Licencja jest to formalna zgoda na działanie, bez której działanie to byłoby nielegalne. Większość produktów elektronicznych, które nabywają biblioteki mają umowy licencyjne³⁹. Bibliotekarz musi zatem poznać tajni-

---

³⁷ K. Raniowski, *Pracownik twórca*, „Notes Wydawniczy”, 2000, nr 11, s. 32–34; B. Szczepańska, *Analiza stosowania Copyright w procesie digitalizacji i tworzenia bibliotek cyfrowych w Europie*, „EBIB” [dokument elektroniczny], 2005, nr 9(70): <http://ebib.oss.wroc.pl/2005//70/szczepanska.php> (04.02.2008); M. Lipko, *Copyright w erze cyfrowej. Digital War w bibliotekach*, „Biblioteka Analiz”, 2006, nr 14, s. 53–55.

³⁸ B. Szczepańska, *Analiza stosowania Copyright...*, *op. cit.*, s. 2.

³⁹ S. Stanisławska-Kloc, *Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa*, III Konferencja: Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt, Wrocław 12–14 grudnia 2005 [w:] „EBIB”,

ki negocjacji i nabrać doświadczenia w zawieraniu tego typu transakcji. Dlatego, jak już wspomniano, biblioteki winny działać w grupie ze względu na bezpieczeństwo, obniżenie kosztów, przy jednoczesnej wymianie bezcennych doświadczeń. Łącząc się w konsorcja – fundacje poprawiają swoją pozycję, w ramach współpracy prowadzą szkolenia bibliotekarzy, e-portale. To między innymi fundacja eIFL.net zajmuje się negocjacjami licencji, wspiera prace konsorcjów bibliotecznych. Warunki dobrej licencji są bardzo wnikliwie opracowane przez S. Stanisławską-Kloc⁴⁰. Polskie przepisy dotyczące umów i umów licencyjnych mieszczą się w przepisach ustawy prawa autorskiego i praw pokrewnych (art. 65–68) oraz w księdze 3 Kodeksu cywilnego (do kodeksu cywilnego sięgamy wtedy, gdy pewne kwestie wykraczają poza ustawę). W praktyce, autorzy różnych wypowiedzi wymieniają cztery typy umowy licencyjne:

1. licencja indywidualna (dotyczy jednorazowego wykorzystania utworu),
2. licencja ramowa (obejmuje określoną liczbę utworów należących do różnych właścicieli praw autorskich),
3. licencja poszerzona (opłaty za utwór ściągane w postaci tantiem są ściągane przez organizację zarządzającą prawami do kopiowania),
4. licencja rozszerzona (taką licencję zawierają organizacje zbiorowego zarządzania prawami autorskimi w Polsce np. ZAIKS, Stowarzyszenie Autorów i Wydawców Polska Książka)⁴¹.

Dla bibliotekarzy polskich najważniejszą organizacją zarządzającą prawami autorskimi twórców dzieł naukowych i technicznych (chroni kopiowane dzieła, wprowadza do obrotu, do pamięci komputera, zwielokrotnia, zabezpiecza prawa majątkowe) jest Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych KOPIPOL. Zasady kopiowania są regulowane przez art. 20 ustawy o prawie autorskim, Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki w sprawie określenia kategorii urządzeń i nośników służących do utrwalania utworów (...) oraz Rozporządzenie w sprawie opłat uiszczanych przez posiadaczy urządzeń reprograficznych. Według Mirosławy Mocydlarz⁴², bibliote-

---

[dokument elektroniczny], 2006, Materiały Konferencyjne, nr 12: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?e> (04.02.2008).

⁴⁰ S. Stanisławska-Kloc, *Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa – opinia prawna sporządzona w ramach projektu KPBC finansowanego z funduszy strukturalnych UE*, „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2005, nr 9(70): <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/70/stanislawska-kloc.php> (04.02.2008).

⁴¹ S. Stanisławska-Kloc, *Prawo autorskie...*, *op. cit.*, s. 13; M. Krajewski, *Umowy licencyjne...*, *op. cit.*, s. 1–2.

⁴² M. Mocydlarz, *Udostępnianie informacji naukowej na nośnikach elektronicznych*, „Biuletyn Porozumienia Biblioteka z Horyzontem”, grudzień 2000, nr 2, <http://www.pfsl.poznan.pl/horyzonty/nosniki/spis.html> (04.02.2008); K. Kuźmińska, *Wnoszenie opłat za usługi reprograficzne od firm kserograficznych*, „Poradnik Bibliotekarza” 2003, nr 10, s. 15.

ka, zanim podpisze warunki negocjacji, powinna sprawdzić umowę licencyjną z Rejestrem postanowień wzorców umowy uznanych za niedozwolone, sporządzonym przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów⁴³.

2.3. Umowy licencyjne w sieci (wybór)

Licencja otwarta (Creative Commons⁴⁴)

Jest to jeden z rodzajów licencji ułatwiających twórcom i użytkownikom dostęp do dzieł. CC – to logo, które umożliwia odczyt komputerowy kilku mln stron www. Jest to produkt amerykański. Licencja działa na zasadzie „pewne prawa zastrzeżone” i zawiera zestaw praw i warunków, które regulują twórcy oraz określenia sposobu skorzystania z utworu. Dzieła objęte licencjami CC zachowują prawa autorskie. Są opracowane dla wszelkiego rodzaju materiałów rozprowadzanych w Internecie. Licencje CC obowiązują na całym świecie jako licencje niewyłączne zawierane na czas nieokreślony. Polska jest członkiem tego międzynarodowego projektu i posiada swoją listę dyskusyjną CC-PL Creative Commons Polska. Polska wersja powstała w 2005 r. przy udziale Fundacji Otwarty Kod Kultury. Z fundacją tą współpracują prawnicy i studenci prawa UJ pod przewodnictwem dr hab. Elżbiety Traple. Istnieje sześć podstawowych licencji Creative Commons, które różnią się warunkami, na jakich udostępniany jest licencjonowany utwór. Każda z nich zawiera podstawowy warunek: Uznanie autorstwa oraz kilka dodatkowych (Użycie niekomercyjne; Bez utworów zależnych; Na tych samych warunkach; Sampling; Developing Nations). Od 2007 r. ICM UW jest partnerem Creative Commons i CC (Creative Commons Polska).

Open Access⁴⁵

Jest to otwarty model publikowania, darmowy dostęp do literatury poprzez Internet. Pozwala on każdemu użytkownikowi czytać, kopiować, drukować, przeszukiwać ... Program ten nie tylko nie ogranicza praw autorskich, ale skraca czas dostępu do publikacji naukowych, wyników badań oraz pomniejsza ograniczenia finansowe bibliotek. Open Access można posługiwać się w dwojaki sposób:

---

⁴³ http://www.e-podatnik.pl/arttykul/doradca_podatnika/11977/Niedozwolone_wzorze_umow.html (04.02.2008).

⁴⁴ Creative Commons Polska: <http://creativecommons.pl> (04.02.2008); *Creative Commons: licencja "otwarta treść"* [w:] "EIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy", grudzień 2006: www.eifl.net (04.02.2008).

⁴⁵ A. Kleiber, *Repozytoria i Open Access, czyli swobodny dostęp do wiedzy*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 9, s. 2–6; B. Szczepańska, *Prawne aspekty publikowania obiektów cyfrowych w modelu Open Access* [w:] IV Ogólnopolska konferencja EBIB: Internet w bibliotekach Open Access, Toruń 7–8 grudnia 2007 r. („EBIB”, Materiały konferencyjne nr 18): <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/Szczepanska.php> (04.02.2008).

1. korzystanie z bezpłatnych czasopism i artykułów z wielu dziedzin nauki dostępnych on-line, stanowiących zasoby Directory of Open Access Journals (DOAJ);
2. wykorzystywanie publicznie dostępnych repozytoriów, zawierających prace naukowe pracowników różnych instytucji naukowych i uczelni opublikowane on-line. Z utworów tych można skorzystać tylko poprzez oprogramowanie wskazane przez Open Archives Initiative.

Istnieje również lista zasobów akademickich pod nazwą Directory of Open Access Repositories (Open DOAR), która również wymaga specjalnej wyszukiwarki. W Polsce czasopisma naukowe także udostępniane są w Open Access. Zbiór Directory of Open Access Journals, który opracowywany jest przy Uniwersytecie w Lund rejestruje 23 polskie czasopisma. Głównym celem Open Access (OA) jest otwieranie elektronicznych archiwów i udostępnianie ich za darmo. Projekt DIR (Domena Internetowych Repozytoriów) jest przykładem praktycznej realizacji idei Open Access w Polsce.

Projekt Domena Internetowych Repozytoriów Wiedzy

Ma na celu gromadzenie, przechowywanie oraz powszechne udostępnianie materiałów naukowych oraz wykorzystywanych naukowo. Wszystkie materiały w DIR są udostępniane zgodnie z ideą Open Access – czyli nieodpłatnie oraz dla każdego, przy zachowaniu praw autorskich. W zasobach DIR znajdują się materiały archiwalne, starodruki, podręczniki, opracowania oraz czasopisma naukowe⁴⁶. Budowanie zasobów DIR odbywa się zgodnie z obowiązującą Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz z wykorzystaniem licencji Creative Commons⁴⁷.

Biblioteka Wirtualna Nauki

System Web of Science przy Bibliotece Wirtualnej w ICM UW (Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego – Uniwersytet Warszawski)⁴⁸ posiada licencje na czasopisma elektroniczne.

Zagraniczne bazy danych, w tym czasopisma elektroniczne, są udostępniane w ramach Biblioteki Wirtualnej na podstawie umów licencyjnych zawieranych między ICM a wydawcami baz lub przedstawicielami wydawców oraz umów kon-

---

⁴⁶ <http://hwww.dir.icm.edu.pl/pl/> (04.02.2008).

⁴⁷ <http://dir.icm.edu.pl/dirw/linki> (04.02.2008).

⁴⁸ http://www.icm.edu.pl/o_icm/ (04.02.2008); <http://vls.icm.edu.pl/zasady/2008/plan.html#spis> (04.02.2008); M. Niezgódka, *Biblioteka Wirtualna Nauki i koncepcje platformy informatycznej zasobów wiedzy* [w:] III konferencja: Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt. Wrocław, 12–14 grudnia 2005 [Wrocław]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja „Elektronicznej Biblioteki”, 2006 („EBIB” Materiały konferencyjne nr 12), ISBN 83-921757-3-5; <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artykul.php?g> (04.02.2008).

sorcyjnych (subskrypcyjnych) zawieranych między instytucjami korzystającymi z baz (uczestnikami konsorcjów) a ICM. Uczestnikami konsorcjów mogą być szkoły wyższe, Polska Akademia Nauk lub jej pojedyncze placówki, jednostki badawczo-rozwojowe i inne instytucje naukowe, które kwalifikują się jako uczestnicy licencji akademickich według kryteriów stosowanych przez licencjodawców. Umowy licencyjne i konsorcyjne zawierane są na 1–3 lata kalendarzowe. W przypadku licencji dwu- lub trzyletnich, dodatkowi uczestnicy mogą wstępować do konsorcjum od początku drugiego lub trzeciego roku trwania licencji.

Licencje na zagraniczne bazy danych są płatne i ich koszt dla poszczególnych instytucji zależy od kryteriów ustalonych w ofertach wynegocjowanych z licencjodawcami. Opłaty licencyjne wraz z podatkiem VAT (22%) są realizowane ze środków pochodzących ze składek subskrypcyjnych uczestników konsorcjów oraz z dofinansowania podmiotowego SPUB BWN przyznawanego corocznie przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na wniosek ICM UW opiniowany przez Radę BWN działającą przy MNiSW. Dofinansowanie obejmuje te instytucje, które spełniają ogólne kryteria Ustawy o zasadach finansowania nauki⁴⁹ oraz mieszczą się w zakresie konkretnych decyzji o dofinansowaniu. Dostęp do baz licencjonowanych jest ograniczony do zarejestrowanych numerów IP należących do komputerów znajdujących się na terenie instytucji uczestniczących w licencjach. Z dostępu poprzez komputery na terenie licencjonowanej instytucji mogą korzystać pracownicy oraz studenci tej instytucji. Z dostępu z komputerów na terenie biblioteki w licencjonowanej instytucji mogą korzystać dodatkowo goście tej biblioteki. ICM nie rejestruje numerów IP spoza sieci akademickiej⁵⁰.

W dalszej części opisu prezentowane są wszystkie licencje dostępne poprzez Bibliotekę Wirtualną (ACS, AIP/APS, Beilstein i Gmelin, Elsevier, Emerald, IEEE, Inspec, Springer, Science i Nature). Podobne informacje o dostępie do zasobów elektronicznych czasopism i trybie dostępu do nich poprzez wyspecjalizowane firmy możemy znaleźć na stronach www bibliotek naukowych i uczelnianych np. Biblioteki Jagiellońskiej⁵¹, Biblioteki AP w Krakowie⁵² czy Biblioteki Narodowej⁵³. Istnieje również strona internetowa: Katalog Skarbów Dziedzictwa Narodowego⁵⁴.

---

⁴⁹ Ustawa z dnia 8 października 2004 o zasadach finansowania nauki (Dz.U. 2004 Nr 238 poz. 239).

⁵⁰ <http://vls.icm.edu.pl/zasady/2007/index.html#kontakty> (04.02.2008).

⁵¹ http://www.bj.uj.edu.pl/~krosniak/Open_Access_1.htm (04.02.2008); http://www.bj.uj.edu.pl/~krosniak/Online_Journals_1.htm (04.02.2008).

⁵² <http://www.wsp.krakow.pl/biblio/> (04.02.2008); Pedagogiczna Biblioteka Cyfrowa, <http://www.ap.krakow.pl/dlibra/dlibra> (04.02.2008).

⁵³ Cyfrowa Biblioteka Narodowa, <http://www.polona.pl/dlibra> (04.02.2008).

⁵⁴ Katalog Skarbów Dziedzictwa Narodowego, <http://dziedzictwo.polska.pl/> (04.02.2008).

W tym miejscu należy wspomnieć o projekcie dofinansowania bibliotekom szkół niepaństwowych przez MNiSW zakupu licencji krajowych koordynowanych przez ICM⁵⁵.

Public Lending Right (PLR)

PLR – to Prawo do wypożyczeń publicznych inaczej „opłata wypożyczeniowa” lub Prawo do wynagrodzeń. Prawo to daje uprawnienia właścicielowi praw autorskich na udzielenie pozwolenia lub zakaz publicznego wypożyczenia jego opublikowanego utworu. Takie zezwolenie może być udzielone w postaci licencji lub wpłat w postaci tantiem na konto autora praw majątkowych. Dyrektywa UE z 1992 r. nakazuje krajom obowiązek ustanowienia systemu PLR. We wszystkich krajach z wyjątkiem Holandii koszty PLR pokrywa państwo. W Polsce postanowiono w kolejnej nowelizacji prawa autorskiego (w 2000 r.) dostosować się w kwestii najmu i użyczenia. Korzystanie z utworu w ramach najmu i wypożyczenia będzie wynagradzane za pośrednictwem organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i pokrewnymi. Powstał nawet projekt dotyczący tej kwestii. Niestety, jak do tej pory wciąż nie opracowano zasad finansowania należności dla właścicieli praw autorskich.

2.4. Ustawa o zasadach finansowania nauki⁵⁶

Szkolnictwo wyższe publiczne finansowane jest w formie dotacji podmiotowych z budżetu państwa na działalność dydaktyczną i utrzymywanie uczelni oraz na pomoc materialną dla studentów i dotacji celowych na działalność inwestycyjną, głównie w zakresie inwestycji budowlanych (w uczelniach akademickich). Źródłem finansowania publicznych szkół wyższych są także przychody własne, pozyskiwane głównie w ramach działalności dydaktycznej, zwłaszcza z odpłatności za studia, ale także z działalności badawczej.

Szkolnictwo wyższe niepubliczne nie było dotychczas w zasadzie dofinansowywane z budżetu państwa, z wyjątkiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, ustawowo dotowanych z budżetu jak uczelnie publiczne (z wyłączeniem inwestycji). W ostatnich latach pomocą stypendialną z budżetu państwa w zakresie stypendiów socjalnych zostali objęci również studenci studiów dziennych w pozostałych uczelniach niepublicznych.

Biblioteki szkół niepublicznych są przede wszystkim finansowane z budżetu ogólnego uczelni, który powstaje głównie z wpłat czesnego studentów uczelni. Źródłem dochodów mogą być również granty i fundusze unijne oraz sponsoring.

---

⁵⁵ B. Urban, *Finanse bibliotek szkół niepaństwowych: zarys tematyki* [w:] „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2009, nr 108: <http://www.ebib.info/2009/108/a.php?urban> (30.12.2009).

⁵⁶ Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U. 2004 Nr 238 poz. 239).

Każdy dyrektor biblioteki musi koncentrować się na planowaniu kosztów, ponieważ plan finansowy jest odbiciem prawidłowego jej funkcjonowania. Państwowe szkoły wyższe są zaliczane do sektora finansów publicznych w świetle postanowień ustawy z dnia 28 listopada 1998 r. o finansach publicznych. W konsekwencji szereg regulacji szczegółowych tej ustawy dotyczy również uczelni publicznych.

Finansowanie szkolnictwa wyższego dotowanego z budżetu państwa realizowane było w ubiegłym dziesięcioleciu na miarę możliwości uwarunkowanych głównie przesłankami makroekonomicznymi dystrybucji finansów publicznych. Wzrost rozmiarów kształcenia był w głównej mierze finansowany z przychodów własnych uczelni, przy znacznym zróżnicowaniu skali tych przychodów w poszczególnych uczelniach⁵⁷.

2.5 Techniczne zabezpieczenia utworów przed zwielokrotnieniem

Z punktu widzenia bezpieczeństwa i ochrony informacji, oprócz ochrony przepisami prawa autorskiego dokumentów, baz, licencji istnieje również ochrona oprogramowania, urządzeń telekomunikacyjnych itd. To także kontrola pozyskiwania, wytwarzania i przetwarzania informacji oraz wiedzy, czy bezpośrednia dystrybucja zasobów internetowych. Bezpieczeństwo można osiągnąć nie tylko poprzez monitorowanie dróg przesyłu informacji, ale również poprzez szkolenie pracowników. Przygotowanie kontroli dostępu jest stosowane poprzez nowe technologie w postaci na przykład specjalistycznych oprogramowań ograniczających lub zabraniających kopiowanie dokumentów. Zgodnie z traktatem WIPO o prawie autorskim⁵⁸, TPM (Technological Protection Measure) został zaaprobowany przez kraje UE poprzez dyrektywę UE w 2001 r. dotyczącą harmonizacji niektórych aspektów prawa autorskiego w społeczeństwie informacyjnym⁵⁹. Według dyrektywy, właściciele praw autorskich stali się posiadaczami nowych możliwości egzekwowania swoich praw, ustanawiając poprzez nowe technologie zasady dostępu do publikowanego utworu. TPM mogą ograniczać, wręcz uniemożliwiać kopiowanie i pożyczanie publikacji poprzez ograniczanie instytucjom dozwolonego użytku. Techniczne zabezpieczenia nie przestają istnieć również po wygaśnięciu praw autorskich. W polskich przepisach prawa autorskiego (art. 118) brak jest zgody na

---

⁵⁷ *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2010 r.*: http://www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm (04.02.2008).

⁵⁸ Obchodzenie zabezpieczeń jest nielegalne, niezależnie od celu, w jakim zostało dokonane. Techniczne zabezpieczenia potrójne zamknięcie [w:] „EIFL-IP Rzecznictwo w sprawie dostępu do wiedzy: prawo autorskie a biblioteki. Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy”: http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/pol_tpm-pdf/downloadFile/file?file?nocache=1180333759.29 (04.02.2008); B. Szczepańska, *Prawo autorskie ...*, op. cit., s. 61–62; E. Ciałkowska, *Wybrane problemy...*, op. cit., s. 9–12.

⁵⁹ „Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym”, *Dziennik Urzędowy L 167*, 22/06/2001 P. 0010 – 0019.

sprzęt do obchodzenia technicznych zabezpieczeń⁶⁰. Wprawdzie w 2006 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki ogłosiło projekt nowelizacji prawa autorskiego w sprawie m.in. zabezpieczeń i zmiany art. 79 ustawy lecz do tej pory jej nie znowelizowano (zmiany dotyczyły prawa do uzyskania środków umożliwiających dostęp do utworów przez ośrodki naukowe i oświatowe, biblioteki, osoby niepełnosprawne). Obecnie zapowiedziano kolejną nowelizację w sprawie technicznych zabezpieczeń. Sytuacja ta jest szczególnie niekomfortowa dla bibliotek. Blokują to dostęp do prac naukowych, nowości technicznych czy do narodowych i światowych zasobów.

2.6. Standardy i wskaźniki jakości usług

Normalizacja i unifikacja przepisów jest nieodłącznym elementem funkcjonowania bibliotek publicznych i niepublicznych. Biblioteki, zgodnie z Ustawą o bibliotekach (1997) i ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym (2005) spełniają te same zadania, mają podobną strukturę organizacyjną zgodną z pełnionymi funkcjami (gromadzenie i magazynowanie, opracowywanie i udostępnianie) oraz są podobnie zarządzane. Jedynie biblioteki szkół niepublicznych posiadają najnowsze księgozbiory (ponieważ powstały najpóźniej), najbardziej aktualne, bardzo dobrze dobrane do potrzeb uczelni i ekonomicznie wykorzystane w procesie dydaktycznym. Także zespoły pracowników są o wiele mniejsze, z dużo większym przydziałem czynności.

Normalizacja w bibliotekach jest narzędziem pozwalającym na:

- rozwiązanie zasad funkcjonowania bibliotek poprzez standardy,
- realizację rozwiązań technicznych.

Dlatego w bibliotekach polskich z końcem lat 90. zaczęto wprowadzać szereg metod i narzędzi, które służą podwyższaniu efektywności i jakości organizacji zasobów⁶¹.

Biblioteki, dążąc do osiągnięcia nowoczesnego pola edukacji na terenie uczelni, wprowadzają np. kontrolę jakości pracy bibliotek. Powołują specjalne zespoły zadaniowe.

Ponieważ Polska nie posiada specjalnych norm jakości dla bibliotek, korzysta z norm międzynarodowych, przejmując od 1993 r. zapisy ISO do krajowego systemu normalizacji. Obecnie obowiązują normy z grupy ISO 9000. Są to:

- ISO 9001 – 9003 – dotyczące systemów jakości;
- 9004 – zarządzanie jakością;
- 8402 – zarządzanie jakością, Terminologia;

---

⁶⁰ S. Stanisławska-Kloc, *Prawo autorskie...*, op. cit., s. 17; *Polscy bibliotekarze o DRM* [w:] <http://prawo.vagla.pl/node/6184> (14.04.2006).

⁶¹ Na grunt biblioteczny wprowadza się metody TQM, SWOT, benchmarking i inne.

- 11 620 – Informacja o dokumencie. Wskaźniki funkcjonalności bibliotek (2006). (Zawiera 29 wskaźników w 3 obszarach: satysfakcja użytkowników, usługi i serwis techniczny).

Biblioteki wykorzystują także szereg norm dotyczących opracowań tradycyjnych i elektronicznych zasobów bibliotecznych, wytyczne odnośnie wypożyczeń międzybibliotecznych itd. Również wytyczne i wskaźniki funkcjonowania bibliotek opracowywane są przez IFLA/UNESCO⁶². Wskaźniki te dotyczą między innymi:

- usług bibliotecznych dla osób niepełnosprawnych, dyslektycznych, niewidomych, głuchych itp.;
- prac biblioteczno informacyjnych;
- cyfrowych usług informatycznych (od 2003);
- polityki gromadzenia zbiorów (2001);
- międzynarodowych wypożyczeń bibliotecznych (2001);
- dygitalizacji zbiorów (2002) itd.

Zakończenie

Obszerność zagadnień podjętych w artykule wskazuje na nadmierną ilość przepisów przede wszystkim z otoczenia prawnego bibliotek. Sama ustawa o bibliotekach (2007) i Rozporządzenie w sprawie sposobu ewidencji materiałów (2008) już nie wystarczają. Od bibliotekarzy wymaga się także znajomości zagadnień z zakresu prawa administracyjnego, cywilnego, karnego, kodeksu pracy, przepisów dotyczących ochrony własności intelektualnych i dóbr kultury. Tu także zalecenia dotyczą zagadnień normatywnych i standardów. Ponadto, od pracowników bibliotek wymaga się coraz wyższych kwalifikacji i znajomości zagadnień informatycznych, nowych technologii i technik obsługi użytkowników, języków informacyjnych oraz śledzenia przepisów prawnych. Źródłem informacji o przepisach prawnych poza rządowymi stronami ministerialnymi są czasopisma elektroniczne: EBIB (Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy) i drukowane np. „Bibliotekarz”, „Poradnik Bibliotekarza”, poradniki np. Vademecum Bibliotekarza, a także opracowania pokonferencyjne i fachowe strony internetowe.

---

⁶² Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Bibliotekarzy to wiodąca, niezależna, pozarządowa międzynarodowa organizacja reprezentująca interesy bibliotekarstwa i informacji oraz ich użytkowników.

Bibliografia

1. „Cele Polskiej Biblioteki Internetowej”, Rada Ministrów [w:] http://www.pbi.edu.pl/opbi_celepbi.html (09.02.2006).
2. „Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym”, Dziennik Urzędowy L 167 , 22/06/2001 P. 0010 – 0019.
3. „EIFL-IP Rzecznictwo w sprawie dostępu do wiedzy: prawo autorskie a biblioteki” [w:] „Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy”: http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/pol_tpm-pdf/downloadFile/file/file?nocache=1180333759.29 (04.02.2008).
4. „ePolska – Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001–2006” [w:] http://www.bip.gov.pl/_pliki/ePolska.pdf (09.02.2006).
5. „Strategia działań na rzecz ochrony praw autorskich i praw pokrewnych” [w:] <http://www.mk.gov.pl/> (04.02.2008).
6. „Strategia Informatyzacji Rzeczypospolitej Polskiej – ePolska na lata 2004–2006”, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji [w:] http://www.zporr.dolnyslask.pl/zal/opis/strategia_informatyzacji_ePolska.pdf (09.02.2006).
7. „Strategia kierunkowa rozwoju informatyzacji Polski do roku 2013 oraz perspektywiczna prognoza transformacji społeczeństwa informacyjnego do roku 2020”, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji [w:] http://www.mnii.gov.pl/mnii/_gALLERY/10/67/10674.pdf (09.02.2006).
8. „Strategia Państwa Polskiego w dziedzinie mediów elektronicznych na lata 2005–2020”, Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji [w:] http://www.mk.gov.pl/docs/strategia_mediow_elektronicznych.pdf (09.02.2006).
9. „Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2010 r.” [w:] www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm (01.06.2010).
10. „Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce do 2010 r.” [w:] http://www.mimuw.edu.pl/~sjack/usw/strat_pliki/strategia.htm (04.02.2008).
11. Barta J., Markiewicz R., *Co wolno bibliotekom? Biblioteki a nowe prawo autorskie*, „Bibliotekarz”, 1995, nr 6.
12. Bednarek-Michalska B., *Wolny dostęp do informacji wiedzy czy wykluczenie edukacyjne? Trendy światowe a Polska*, „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2005, nr 2: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/michalska.php> (04.02.2008).
13. Biliński L., *Biblioteki i bibliotekarze w wyższych szkołach zawodowych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 6.
14. Biliński L., *Kwalifikacje bibliotekarzy: kształcenie, urlopy. Awans zawodowy* [w:] L. Biliński, *Prawo biblioteczne na co dzień*, Warszawa 2006.
15. Biliński L., *Nowe stawki wynagradzania bibliotekarzy zatrudnionych w uczelniach publicznych*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 5.
16. Biliński L., *Ochrona danych osobowych w bibliotekach*, „Bibliotekarz”, 2000, nr 11.
17. Biliński L., *Udoszczelnianie zbiorów w tym: przepisy prawa autorskiego, odpłatne i nieodpłatne usługi biblioteczne* [w:] tenże, *Prawo biblioteczne na co dzień*, Warszawa 2006.

18. Ciałkowska E., *Wybrane problemy własności intelektualnej*, [dokument elektroniczny], „EBIB – Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy”, 2002, nr 4(33): <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/cialkowska.php> (04.02.2008)
19. *Autorski Commons: licencja “otwarta treść”* [w:] “EIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy”, grudzień 2006: www.eifl.net (04.02.2008).
20. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 96/9/WE z dnia 11 marca 1996 r. w sprawie ochrony prawnej baz danych (Dz.U. L 77 z 27 marca 1996 r. s. 20–28).
21. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego oraz Rady z dnia 22 maja 2001 r., nr 2001/29/EC w sprawie harmonizacji określonych aspektów prawa autorskiego i praw pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym [w:] O. J. L, nr 167.
22. Franas-Mirowska U., *Organizacja i zarządzanie bibliotek akademickich w kontekście zmian w szkolnictwie wyższym – refleksje ogólne*, „Warsztaty Bibliotekarskie”, wrzesień 2007, nr 2–3 (22/23): <http://www.pedagogiczna.edu.pl/warsztat/2007/2-3/070202.htm> (04.02.2008).
23. Golał R., *Bazy danych a działalność bibliotek – kontekst prawny*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 2.
24. Golał R., *Nowe zasady odpowiedzialności cywilnej z zakresu prawa własności intelektualnej*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 12.
25. Golał R., *Szczególne uwarunkowania prawne bibliotek uczelnianych (szkół wyższych)*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 5.
26. Golał R., *Uwarunkowania prawne działalności reprograficznej, prowadzonej przez biblioteki*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 3.
27. Golał R., *Zasady elektronicznego udostępniania danych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 5.
28. Grzeszczak T., *Działalność biblioteki w świetle postanowień ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r.*, „Rocznik Biblioteki Narodowej”, t. XXXII, 1996.
29. Howorka B., *Biblioteka główna uczelni i ustawy o szkołach wyższych*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 2.
30. Howorka B., *Biblioteki wobec ustawy o ochronie danych osobowych*, „Bibliotekarz”, 1999, nr 7–8.
31. Howorka B., *Co wolno bibliotece? O art. 28 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Bibliotekarz”, 2006, nr 3.
32. Howorka B., *Dozwolony użytek chronionych utworów w znowelizowanej ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Bibliotekarz”, 2005, nr 2.
33. Howorka B., *Dozwolony użytek chronionych utworów*, „Bibliotekarz”, 2002, nr 9.
34. Howorka B., *O statusie prawnym biblioteki – zakładu publicznego*, „Bibliotekarz”, 2004, nr 3.
35. Howorka B., *Prawo autorskie w działalności bibliotekarskiej*, SBP, Warszawa 1997.
36. Howorka B., *Ustawa o ochronie danych osobowych i obowiązki bibliotek uczelnianych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 11.
37. Howorka B., *Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym o bibliotekach i bibliotekarzach*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 3.
38. <http://dir.icm.edu.pl/dirw/linki> (04.02.2008).
39. <http://dziedzictwo.polska.pl/> (04.02.2008).

40. <http://hwww.dir.icm.edu.pl/pl/> (04.02.2008).
41. <http://vls.icm.edu.pl/zasady/2007/index.html#kontakty> (04.02.2008).
42. <http://vls.icm.edu.pl/zasady/2008/plan.html#spis> (04.02.2008).
43. <http://www.ap.krakow.pl/dlibra/dlibra> (04.02.2008).
44. http://www.bj.uj.edu.pl/~krosniak/Online_Journals_1.htm (04.02.2008).
45. http://www.bj.uj.edu.pl/~krosniak/Open_Access_1.htm (04.02.2008).
46. http://www.e-podatnik.pl/artykul/doradca_podatnika/11977/Niedozwolone_wzorce_umow.html (04.02.2008).
47. http://www.icm.edu.pl/o_icm/ (04.02.2008).
48. http://www.mnisw.gov.pl/mein/index.jsp?place=Menu08&news_cat_id=954&layout=2 (04.02.2008).
49. <http://www.polona.pl/dlibra> (04.02.2008).
50. <http://www.wsp.krakow.pl/biblio/> (04.02.2008).
51. Jazdon K., *Stan i potrzeby polskich bibliotek uczelnianych*, „Bibliotekarz”, 2003, nr 2.
52. Jewula B., Stanisławska-Kloc S., *Biblioteczne bazy danych jako przedmiot prawa autorskiego*, „Zagadnienia Informatyki i Bibliotecznej”, 1999, nr 2(74).
53. Kleiber A., *Repozytoria i Open Access, czyli swobodny dostęp do wiedzy*, „Bibliotekarz”, 2007, nr 9.
54. Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych z dnia 9 września 1886 r., przejrzana w Berlinie 13 listopada 1908 r. i w Rzymie 2 czerwca 1928 r. (Dz.U 1935, Nr 84 poz. 515): http://pl.wikisource.org/wiki/Konwencja_berne%C5%84ska_o_ochronie_dzie%C5%82_literackich_i_artystycznych (04.02.2008).
55. Krajewski M., *Umowy licencyjne w polskim prawie cywilnym*, „EBIB Elektroniczny Biuletyn Informatyczny dla Bibliotekarzy”, [dokument elektroniczny] maj 2002, nr 5(34): <http://bib.oss.wroc.pl/2002/34/krajewski.php> (04.02.2008).
56. Kuźmińska K., *Wnoszenie opłat za usługi reprograficzne od firm kserograficznych*, „Poradnik Bibliotekarza” 2003, nr 10.
57. Lipko M., *Copyright w erze cyfrowej. Digital War w bibliotekach*, „Biblioteka Analiz”, 2006, nr 14.
58. M. du Vall, *Dozwolony użytek utworów i sieci komputerowe [w:] Użytkownicy informacji elektronicznej*, Materiały Edukacyjne Bibliotekoznawstwa i Informatyki, Kraków 2001.
59. Majerska K., *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*, Warszawa 2007.
60. Matlak A., *Działalność bibliotek w świetle nowych regulacji z zakresu prawa autorskiego*, „EBIB” [dokument elektroniczny], 2004: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/534/matlak.php> (04.02.2008).
61. Mocydlarz M., *Udostępnianie informacji naukowej na nośnikach elektronicznych*, „Biuletyn Porozumienia Biblioteka z Horyzontem”, grudzień 2000, nr 2, <http://www.pfsl.poznan.pl/horyzonty/nosniki/spis.html> (04.02.2008).
62. Niezgódka M., *Biblioteka Wirtualna Nauki i koncepcje platformy informatycznej zasobów wiedzy [w:] III konferencja: Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt. Wrocław, 12–14 grudnia 2005 [Wrocław]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, K[omisja] W[ydawnictw] E[lektronicznych], Redakcja*

- „Elektronicznej Biblioteki”, 2006 („EBIB” Materiały konferencyjne nr 12), ISBN 83-921757-3-5:<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?g> (04.02.2008).
63. Nycz T., *Pozycja pracownicza bibliotekarzy dyplomowanych* [w:] <http://prawo-pracy.pl> (04.02.2008).
64. Polscy bibliotekarze o DRM [w:] <http://prawo.vagla.pl/node/6184> (14.04.2006).
65. Radwański A., *Biblioteki akademickie w społeczeństwie informacyjnym w świetle dokumentów rządowych* [w:] *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce: potencjał, możliwości, potrzeby*, materiały konferencyjne: Konferencja Naukowa z okazji 50-lecia Akademii Techniczno-Rolniczej im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich w Bydgoszczy, 5–17 maja 2002 r., Bydgoszcz 2002.
66. Raniowski K., *Pracownik twórcą*, „Notes Wydawniczy”, 2000, nr 11.
67. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu w sprawie określenia kwalifikacji zawodowych, jakie powinna posiadać osoba zatrudniana w uczelni na stanowisku kustosa bibliotecznego, starszego bibliotekarza i starszego dokumentalisty z dnia 20 maja 2005 r. (Dz.U. 2005 Nr 101 poz. 844).
68. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie warunków wynagradzania za pracę i przyznawania innych świadczeń związanych z pracą dla pracowników zatrudnionych w uczelni publicznej z dnia 22 grudnia 2006 r. (Dz.U. 2006 Nr 251 poz. 1852).
69. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 21 sierpnia 2006 r. w sprawie kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Dz.U. 2006 nr 155 poz. 1112).
70. Stanisławska-Kloc S., *Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa – opinia prawna sporządzona w ramach projektu KPBC finansowanego z funduszy strukturalnych UE*, „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2005, nr 9(70): <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/70/stanislawska-kloc.php> (04.02.2008).
71. Stanisławska-Kloc S., *Prawo autorskie a biblioteka cyfrowa*, III Konferencja: Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt, Wrocław 12–14 grudnia 2005 [w:] „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2006, Materiały Konferencyjne, nr 12: <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?e> (04.02.2008).
72. Szczepańska B., *Analiza stosowania Copyright w procesie digitalizacji i tworzenia bibliotek cyfrowych w Europie*, „EBIB” [dokument elektroniczny], 2005, nr 9(70): <http://ebib.oss.wroc.pl/2005//70/szczepanska.php> (04.02.2008).
73. Szczepańska B., *Dyrektywa w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym. Implikacje dla bibliotek*, „Bibliotekarz”, 2004, nr 2.
74. Szczepańska B., *Dyskusja nad przyszłością światowej Organizacji Własności Intelektualnej (WIPO)*, „Bibliotekarz”, 2004, nr 12.
75. Szczepańska B., *Prawne aspekty publikowania obiektów cyfrowych w modelu Open Access* [w:] IV Ogólnopolska konferencja EBIB: Internet w bibliotekach Open Access, Toruń 7–8 grudnia 2007 r. („EBIB”, Materiały konferencyjne nr 18): <http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/Szczepanska.php> (04.02.2008).
76. Techniczne zabezpieczenia potrójne zamknięcie [w:] „EIFL-IP Rzecznictwo w sprawie dostępu do wiedzy: prawo autorskie a biblioteki. Podręcznik prawa autorskiego dla

- bibliotekarzy”: http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/pol_tpm-pdf/downloadFile/file/file?nocache=1180333759.29 (04.02.2008).
77. Urban B., *Finanse bibliotek szkół niepaństwowych: zarys tematyki* [w:] „EBIB”, [dokument elektroniczny], 2009, nr 108: <http://www.ebib.info/2009/108/a.php?urban> (30.12.2009).
  78. Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U z 1997 Nr 85, poz. 539).
  79. Ustawa o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne z dnia 17 lutego 2005 r. (Dz.U. 2005, Nr 64, poz. 565).
  80. Ustawa o ochronie baz danych z dnia 27 lipca 2001 r. (Dz.U 2001 Nr 128 poz. 1402).
  81. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r. (tekst jedn. Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83).
  82. Ustawa z dnia 12 września 1990 o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 1990 Nr 65, poz. 385).
  83. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964 Nr 16 poz. 93) z późn. zm.
  84. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 1997 Nr 133 poz. 883) z późn. zm.
  85. Ustawa z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim.(Dz.U. 1999 Nr 90 poz. 999) z późn. zm.
  86. Ustawa z dnia 8 października 2004 o zasadach finansowania nauki (Dz.U. 2004 Nr 238 poz. 239).
  87. Ustawa z dnia 8 października 2004 r. o zasadach finansowania nauki (Dz.U. 2004 Nr 238 poz. 239).
  88. Włodarczyk P., Picheta P., Miodunka P., *Dokumenty elektroniczne na nośnikach optycznych w polskich bibliotekach naukowych, ochrona, przechowywanie, udostępnianie, zagadnienia prawne*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej”, 2005, nr 1.
  89. *Wokół problemów domeny publicznej czarnej dziury XX wieku*, [dokument elektroniczny]: <http://prawoVagla.pl/node/7669> (20.01.2008).
  90. www.eifl.net (04.02.2008).
  91. Zarzębski T., *Polityka biblioteczna, czyli sztuka rządzenia sprawami bibliotecznymi*, „EBIB” [dokument elektroniczny], 2001, nr 6(24): <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/24/zarzenski.html> (04.02.2008).